

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ СУБ'ЄКТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

INNOVATIVE FORMS OF INTERNATIONAL RELATIONS OF HIGHER SCHOOL'S SUBJECTS

Микола МУРАШКО,
кандидат економічних наук,
директор Чернігівського інституту
Міжрегіональної академії управління
персоналом

Mykola MURASHKO,
PhD Economics,
Director of Chernihiv Institute of the
Inter-Regional Academy of Personnel
Management

Світлана НАЗАРКО,
кандидат економічних наук,
Чернігівський інститут інформації,
бізнесу і права ЗАТ МНТУ імені
академіка Ю. Бугая

Svitlana NAZARKO,
PhD Economics,
Chernihiv Institute of Information
Business and Law of the
International Scientific and Technical
University named after
academician Yuriy Bugay

Провідні світові держави, в тому числі й Україна, розглядають міжнародну діяльність вищої школи як важливу складову своєї зовнішньої політики. Активна міжнародна консолідація у сфері освіти та науки спрямована на приєднання України до процесу створення єдиного європейського наукового й освітянського простору – зони «Європейської вищої освіти», в рамках якої освіта набуває прозорості, конкурентоспроможності та стає порівнюваною.

Розширення масштабів вищої освіти ставить гостро проблему якості навчання. Сучасне суспільство потребує високоосвічених і мобільних фахівців. І саме суспільство може й повинне стимулювати якісну вищу освіту, впливаючи на ринок праці. Безумовно, всі установи й організації вищої освіти адміністративно автономні. Займаючи своє специфічне місце на ринку освітянських послуг, вони взаємодіють у формі співробітництва або суперництва, виробляючи основні орієнтири цього ринку. Поки міжнародний аспект не є головним, не домінує в діяльності освітянських організацій, але він присутній як орієнтир, стандарт для розв'язання регіональних і національних завдань за допомогою суб'єктів вищої освіти.

Інтернаціоналізація суб'єктів вищої освіти не лише сприяє отриманню прибутку, а й розширенню своїх дослідницьких можливостей, підвищенню рівня викладання, отриманню позабюджетного фінансування від міжнародних фондів та програм, що діють у цій сфері. Існуючі контакти забезпечують стійкі зв'язки із зарубіжними суб'єктами партнерства в інформаційній, технологічній та науково-дослідній сфері; досягнення міжнародного рівня конкурентоспроможності результатів науково-дослідної діяльності; вихід на світовий ринок наукомістких технологій і науково-технічної продукції [2].

Таким чином, налагодження міжнародної співпраці, з одного боку, є досить вагомою перевагою вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) у період зростання конкуренції між закладами вищої освіти як державного, так і недержавного секторів, а з другого боку, досягнення в галузі науки визначають динаміку економічного зростання, рівень розвитку організацій і галузей економіки, а також місце країни у світовому співтоваристві.

Дослідженню інноваційних аспектів розвитку вищої освіти приділяла увагу значна кількість вітчизняних учених. Незважаючи на велику кількість публікацій на цю тему, їх аналіз свідчить, що не всі аспекти досліджені належним чином через складність і багато-

гранність проблеми. Особливо це стосується питань міжнародного партнерства між ВНЗ.

Метою даної статті є виділення інноваційних форм зв'язків між суб'єктами вищої школи, здійснення їх аналізу та на основі цього обґрунтування шляхів удосконалення інноваційної діяльності в Україні.

Інноваційний розвиток вищої освіти й науки визначає передумови, принципи, пріоритети й напрями реформування освітнього простору в Україні, вимагає адекватних змін менеджменту вищих навчальних закладів, переходу на принципи стратегічного планування, маркетингу ринку освітянських і наукових послуг тощо.

Крім того, нові тенденції розвитку ВНЗ вимагають активізації участі громадськості у формуванні освітньо-наукової політики університетів, перерозподілу повноважень між суб'єктами освітянської системи з орієнтацією на ринкові фактори в розвитку вищої освіти.

Стає очевидним, що нині більш ніж коли-небудь зовнішні фак-

тори визначають внутрішню політику сучасного ВНЗ. Майбутнє вимагає від університетів уміння приймати миттєві рішення, інтернаціоналізувати свою діяльність з урахуванням пануючих у світі тенденцій, витримувати напружену конкуренцію, створювати широкую мережу співробітництва із зовнішніми організаціями, якісно та вчасно реагувати на виникаючі нові виклики й ефективно реалізовувати існуючі можливості. Відповідно ВНЗ мають нагальні потреби у

формуванні концептуальних пріоритетів стратегічного розвитку, а саме: істотно підвищити роль всіх аспектів міжнародної співпраці (**рис. 1**).

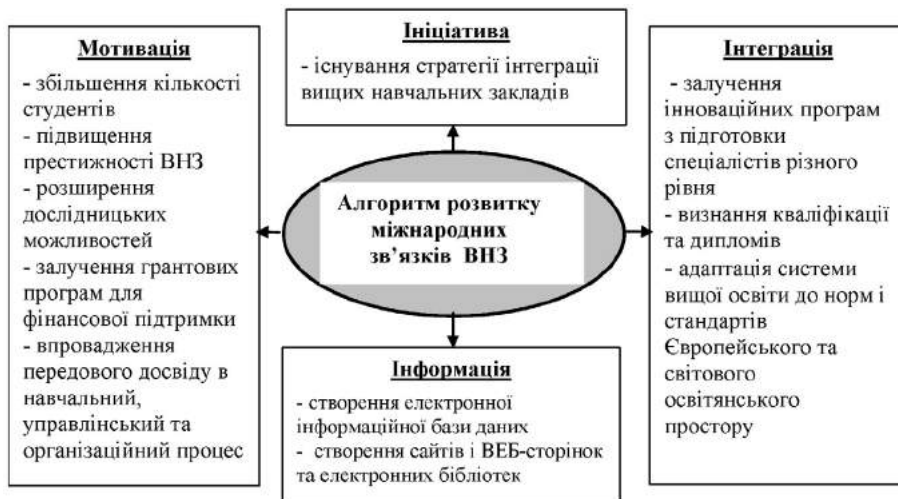
Міжнародні зв'язки ВНЗ є невід'ємною складовою освітянської діяльності, важливим інструментом у забезпеченні якості освіти та її відповідності міжнародним стандартам. Інтенсивні міжнародні контакти й підтримка з боку ряду міжнародних організацій зіграли значну роль у забезпеченні навчального процесу сучасними програмами, впровадженні міждисциплінарних методів, формуванні бібліотечного фонду, розвитку наукової інфраструктури, постійних контактів у бізнес-середовищі, накопиченні європейського та світового освітянського досвіду. А пізніше долучення до Болонського процесу, входження вищих навчальних закладів України до загальноєвропейської освітянської спільноти внесли корективи в сучасні напрями міжнародної діяльності ВНЗ.

На сьогодні міжнародна діяльність спрямована на пошук нових форм і методів міжнародної співпраці, що в першу чергу забезпечує

У статті проаналізовано основні інноваційні форми міжнародних зв'язків вищих навчальних закладів. Підкреслюється роль ринкових механізмів та конкуренції в стимулюванні інновацій. Виділено головні переваги міжнародних зв'язків для суб'єктів вищої школи та інноваційного розвитку країни.

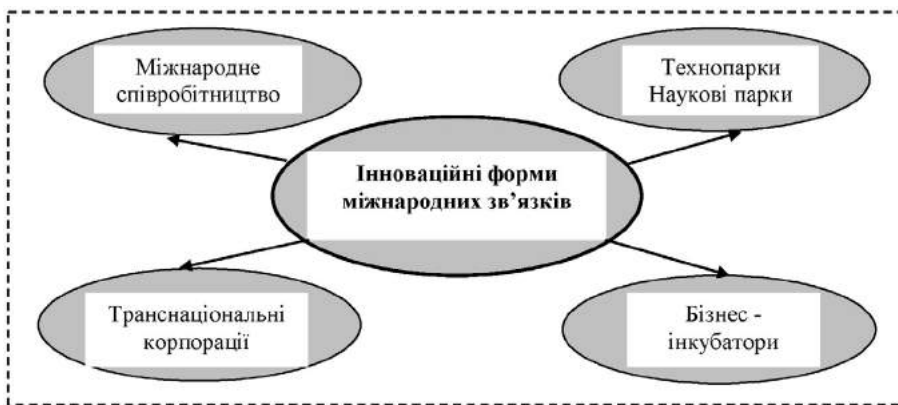
The paper analyzes the main innovative forms of international relations in higher education. The role of market mechanisms and competition in promoting innovation is emphasized. It is highlighted the main benefits of international relations for the subjects of higher education and country's innovative development.

Рис. 1. Алгоритм розвитку міжнародних зв'язків вищих навчальних закладів*

*Авторська розробка

Рис. 2. Інноваційні форми міжнародних зв'язків вищої школи*

*Авторська розробка

потреби світової економіки в міжнародному рівні професійної підготовки спеціалістів і реалізується у формах міжнародного партнерства, які представлено на **рис. 2**.

Міжнародне співробітництво – це насамперед розширення географії міжнародних зв'язків із вищими навчальними закладами, науковими та міжнародними організаціями, фондами. Адже інтенсивність розвитку вищої освіти та науки нині настільки стрімка, що будь-який ВНЗ не може успішно розвиватися, обмежуючись лише працею у власних стінах [5].

Міжнародне співробітництво є потужним важелем розвитку світової системи вищої освіти. Воно покликано вирішувати ряд актуальних завдань, таких як:

- дотримання адекватності рівня підготовки спеціалістів вищої освіти потребам економіки, політики, соціокультурної сфери суспільства;
- вирівнювання рівнів підготовки фахівців у різних країнах і регіонах;
- зміцнення міжнародного партнерства у сфері вищої освіти;
- спільне використання знань і навичок у різних країнах і на різних континентах;
- координація діяльності освітнянських установ з метою розвитку вищої освіти;
- стимулювання загального підвищення гнучкості, охоплення та якості вищої освіти, що сприяє усуненню причин «відтоку мізків»;
- заохочення конкуренції наукових шкіл і освітнянських систем у комбінації з академічною солідарністю та взаємодопомогою.

Міжнародна діяльність в освітньо-науковій сфері із зарубіжними фахівцями забезпечує вдосконалення системи вищої освіти шляхом участі у спільних семінарах, конференціях, симпозиумах, форумах, «круглих столах», міжнародних навчальних програмах, програмах академічного обміну. Міжнародний контакт не лише сприяє встановленню стратегічних партнерських зв'язків, а й надає можливість отримання позабюджетного фінансування від міжнародних фондів, програм та ініціатив, що діють у галузі вищої освіти. Крім цього, необхідно врахувати і той факт, що рівень розвитку міжнародних відносин, участь у міжнародних освітнянських проектах, доступність інформації про міжнародні програми та можливість участі в індивідуальних грантах студентів, аспірантів, адміністраторів та інших співробітників значно покращують конкурентоспроможність сучасного ВНЗ. Це дозволяє суб'єктам вищої школи піднятися на якісно новий щабель власного розвитку.

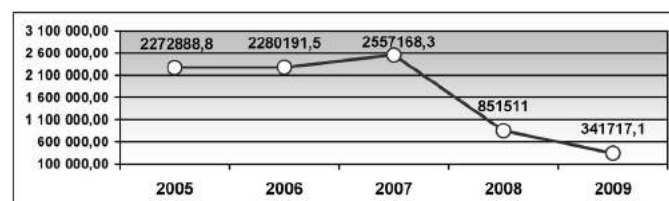
Аналіз взаємодії трьох секторів вищої освіти, науки й виробництва через функціонування технопарків, наукових парків, ТНК і бізнес-інкубаторів доводить, що наступною фазою міжнародних зв'язків є створення регіональних територіально-виробничих та наукових комплексів – технопарків. Такі інституції є зонами економічної активності, які поєднують потенціал університетів, науково-дослідних структур, промислових та інфраструктурних організацій [8]. Мета їх діяльності полягає в сприянні інтеграції освітньо-наукової сфери України до європейського та світового наукового простору на основі організації доступу українських учених до всіх напрямків досліджень Європейського Союзу.

У межах виконання інноваційних проектів технологічних парків в Україні з 2005 по 2009 рік обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 8,3 млрд. грн. (**рис. 3**).

Проте динаміка **рис. 3** відображає припинення державної підтримки технологічних парків. Така ситуація склалася внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України, якими було повністю скасовано непряму державну підтримку технологічних парків у вигляді податкових пільг для виконавців проектів.

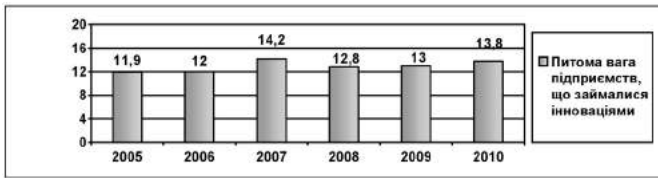
Платежі до Державного бюджету України та державних цільових фондів від реалізації проектів технопарків у 2009 році становили 37,5 млн. гривень (за аналогічний період у 2008 році вони сягали 66,2 млн. гривень). А всього за час діяльності технопарків до бюджетів та цільових фондів було перераховано майже 1 млрд. грн. [11].

Рис. 3. Динаміка обсягу реалізованої інноваційної продукції під час реалізації проектів технологічних парків у 2005-2009 роках, тис. грн.

Джерело [11]

Рис. 4. Динаміка кількості інноваційно активних підприємств в Україні

Джерело [16]

Таблиця. Впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння нових видів продукції у промисловості України

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 до 2005, %
Впроваджено нових технологічних процесів, у т. ч.	1808	1145	1419	1647	1893	2043	112,9
маловідходні, ресурсозберігаючі	690	424	634	680	753	479	69,4
освоєно виробництво нових видів техніки	657	786	881	758	641	663	100,9
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	56,7

Джерело [16]

Водночас в Україні створено достатню нормативно-правову базу регулювання інноваційних процесів, зокрема, прийняті: закони України «Про інноваційну діяльність» (2002 рік), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2003), «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (2006), «Про наукові парки» (2009) та інші. Однак практична реалізація цих законів у частині оптимізації пріоритетних інновацій, їх фінансування та стимулювання не забезпечує створення і впровадження нової конкурентної техніки і технологій у виробництво.

На сьогодні Міністерство освіти і науки, молоді та спорту працює в напрямку усунення цієї проблеми, зокрема, спільно з іншими органами виконавчої влади формуються більш сприятливі умови для діяльності технопарків, щоб подолати негативну тенденцію падіння показників їх активності. Варто зазначити, що визначальна роль у розвитку технологічних парків належить державі, яка формує стратегію інноваційного розвитку та здійснює політику заохочення інноваційної активності суб'єктів господарювання. Саме держава має забезпечити пряме фінансування венчурних науково-технічних проектів, їх пільгове оподаткування, встановлення відповідних тарифів на комунальні послуги для наукових організацій, спеціальний режим зовнішньоекономічної діяльності в технопарковій сфері тощо.

Проведення послідовної вираженої державної політики у сфері інноваційної діяльності дозволить активізувати процес розроблення й упровадження нових прогресивних технологій, посилити вплив реалізації наукомісткої продукції на соціально-економічний розвиток держави, сприяти поглибленню інтеграції України в загальноєвропейський науково-технологічний простір.

Іншим видом науково-виробничого комплексу є наукові парки, до складу яких входить дослідний центр і виробнича зона, що прилягає до нього, де також розташовані наукоємні фірми. Однак сучасні засоби комунікації, в тому числі Інтернет, e-mail, сучасні системи зв'язку та передачі інформації, дозволяють об'єднати просторово розрізнені елементи парку в єдине ціле, не збираючи їх територіально. Тому можна очікувати появи «віртуальних» об'єднань як самостійних і впливових сегментів, кластерів.

Законом України «Про наукові парки» від 25.06.2009 №1563-VI визначається, що науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [4].

Це законодавче пояснення надає пріоритетне право навчальним закладам і науковим установам виступати ініціатором створення

наукового парку, що здебільшого відповідає світовій практиці. Враховуючи великий науковий потенціал України та значну кількість державних і приватних університетів у різних галузях національного господарства, ґрунтуючись на світовому досвіді їх функціонування, вважаємо, що створенню й розвитку вітчизняних наукових парків через навчальні заклади і наукові установи потрібно надавати пріоритетне значення у формуванні інноваційних структур. Саме вони виконують такі функції, як:

- створення нових видів інноваційного продукту, забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції;

- інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення, надання патентно-ліцензійної допомоги;

- залучення студентів, аспірантів, науковців та працівників наукових закладів до розробки й виконання проектів;

- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розробки й реалізації проектів;

- розвиток міжнародного та вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій [17].

При цьому необхідно зазначити, що в кожному конкретному випадку під час створення наукового парку необхідно базову модель адаптувати до місцевих умов, завдань, фінансової та правової системи. Місцеві фактори є вирішальними, оскільки впливають на організаційну структуру та його життєздатність. Кожен науковий парк вирішує свої завдання з урахуванням місцевих умов і ресурсів.

Третьою формою міжнародних зв'язків є транснаціональні корпорації (ТНК). У межах ТНК проводять спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі НДДКР); здійснюють взаємний обмін науковими досягненнями і виробничим досвідом; підготовку кваліфікованих кадрів. Міжнародна діяльність у межах ТНК скорочує час проведення НДДКР, що дуже важливо в умовах швидкого розвитку технологій і скорочення життєвого циклу товарів та технологічних процесів; забезпечує розподіл значних сум витрат між фірмами при проведенні спільних НДДКР.

Найбільші ТНК зосереджують дослідження у своїх руках, що сприяє монополізації світового ринку технологій. Науково-дослідні розробки концентруються в найбільших фірмах промислово розвинутих країн, оскільки тільки вони володіють достатніми фінансовими та іншими ресурсами для проведення дорогих вартісних досліджень. Наприклад, у США витрати на НДДКР у загальній сумі реалізації на одного зайнятого в ТНК в середньому становлять 4,5%, а в Україні – 1,1% [9].

Підтвердженням формування в Україні інноваційної економіки є тренд збільшення кількості інноваційно активних підприємств (рис. 4).

Як відомо, інноваційна активність і високорозвинута промисловість – це наявність високотехнологічних та інноваційно активних підприємств у базових галузях, у тому числі тих, що мають частку національного ринку інновацій.

Аналіз рис. 4 і табл. 1 свідчить, що частка вітчизняних підприємств, які впроваджували нововведення, є незначною. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової протягом 2005-2010 років не перевищує 7%. Негативним є й скорочення питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації упродовж аналізованого періоду. Підтвердженням цього є місце України на світовому ринку інноваційної продукції. Якщо на ньому США належить 36%, Японії – 30%, Німеччині – 17%, Китаю – 6%, то Україні – 0,1%. Частка інноваційно активних промислових підприємств в Україні дорівнює 13,8%, тоді як у Канаді – 60%, Ірландії – 70% [18]. Отже, щоб достойно конкурувати на міжнародному ринку технологій, необхідно досягти аналогічних показників у фінансуванні НДДКР.

Поряд з технопарками і ТНК згадаємо ще також і бізнес-інкубатори (БІ) як один із варіантів тих організаційних форм взаємодії вищої освіти, науки і підприємництва, який забезпечує створення сприятливих умов для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних фірм.

Роль бізнес-інкубаторів є дуже важливою для забезпечення регіонального соціально-економічного розвитку. В Україні бізнес-інкубатори в основному створені при деяких вищих навчальних закладах та в регіонах за підтримки місцевих органів влади відповідного рівня [3].

Основними перешкодами на шляху розвитку бізнес-інкубаторів (БІ) є:

- відсутність законодавчої бази їх діяльності;
- відсутність належних приміщень;
- низька інформованість місцевих керівників про можливості БІ у розвитку підприємництва регіону;

□ небажання керівників ВНЗ займатися проблемами працевлаштування студентів із застосуванням на практиці методик та технологій бізнес-інкубації.

Тому створення мережі бізнес-інкубаторів та міжнародне партнерство здатне допомогти, з одного боку, в забезпеченні ефективної дифузії майбутніх фахівців до бізнес-простору шляхом їх професійної підготовки за рахунок поглиблення, розширення й оновлення їх професійних знань, умінь і навичок або набуття іншої спеціальності на основі отриманого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня. А з другого боку, задовольнити потреби бізнес-інкубаторів у компетентних фахівцях на основі впровадження в систему освіти новітніх бізнес-технологій навчання та наукових досліджень.

Запропоновані напрями формування взаємовідносин між вищою школою і бізнес-структурами лежать в основі системи взаємовигідного стратегічного партнерства вищої освіти, науки і бізнесу, що відповідає потребам інноваційного розвитку як сфери освіти, так і розвитку держави.

Реалізація головного завдання – переходу до інноваційної моделі економічного розвитку – вимагає здійснення комплексу узгоджених заходів державної економічної політики, спрямованих на створення умов для переходу України до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку.

Провідним напрямом у процесі переходу нашої держави до інноваційного розвитку має стати поліпшення інвестиційного клімату в Україні, а також всебічне стимулювання національного капіталотворення та інвестиційних процесів. Ключовим засобом на цьому шляху є збільшення інвестицій в основні фонди підприємств від оподаткування податком на прибуток.

Необхідно удосконалити законодавчу базу функціонування інноваційної сфери. Зокрема, потрібно внести зміни в існуючі закони, які мають спрямовуватися на:

- формування пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки та інноваційної діяльності;
- захист прав інтелектуальної власності;
- залучення венчурних інвестицій до фінансування інноваційної діяльності;
- створення корпоративних навчально-наукових структур;
- забезпечення пільгового режиму реалізації інноваційних проектів.

Потрібно забезпечити бюджетне фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності відповідно до законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про інноваційну діяльність», «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про освіту», «Про вищу освіту». Розробити й затвердити законопроекти про реалізацію права держави на об'єкти інтелектуальної власності у сфері науки і технологій; про венчурне фінансування інноваційної діяльності та венчурні фонди; про спонсорство у науково-технічній сфері.

Нагальним є також удосконалення структури державного управління науково-технологічною та інноваційною діяльністю та упорядкування системи дорадчих і міжвідомчих робочих органів у сфері науково-технологічної та інноваційної політики.

У сфері регіональної політики потрібно розробити регіональну стратегію розвитку інноваційної діяльності. Визначити центри інноваційних розробок, їх статус та передбачити відповідні ресурси для їх формування й розвитку.

На рівні держави необхідно визначити потреби національної економіки у спеціалістах з менеджменту науково-інноваційної діяльності та сформувані відповідне державне замовлення на їх підготовку. Забезпечити здійснення постійного моніторингу існуючих нормативних актів, а також тих, що готуються до прийняття, на предмет їхнього впливу на інноваційну діяльність. Продовжувати вдосконалення й розвиток чинного законодавства у патентно-ліцензійній сфері, приведення його у відповідність із нормами міжнародного права у сфері інтелектуальної власності.

Запровадження в Україні інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання має забезпечуватися комплексним застосуванням всіх доступних важелів економічної політики, мобілізацією підприємницького потенціалу суспільства, взаємодією держави, суб'єктів вищої школи, науки та бізнесу.

ВИСНОВКИ

Взаємовигідне міжнародне партнерство в інноваційній сфері дозволить забезпечити суттєвий перелом кризових явищ в економіці країни, підвищити конкурентоспроможність вищих навчальних закладів на основі розробки й реалізації державної освітньої політики, спрямованої на збереження науково-технологічного й інноваційного потенціалу та перетворення його на вагомий фактор довгострокового розвитку.

Перераховані вище інноваційні форми міжнародних зв'язків вищих навчальних закладів із бізнесом – це тільки перший крок на шляху формування державно-приватного партнерства в галузі вищої освіти. Тому подальший розгляд проблеми має стосуватися досліджень досвіду зарубіжних країн, в першу чергу з огляду на схожість освітніх змін, які нині відбуваються в Україні і які вже сталися в Європі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боголіб Т. М. Механізми інтеграції науки і освіти як інноваційна складова національної економіки (Російський досвід) / Т. М. Боголіб // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 37-42.
2. Євтушевський В. А. Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України / В. А. Євтушевський, М. О. Канаєва // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2008. – Вип. 54, Спецвип. 2. – С. 13-19.
3. Галиця І. О. Механізми функціонування технопарків та бізнес-інкубаторів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: econindustry.org/arhiv/mag
4. Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 року №1563-ІУ // Відомості Верховної Ради України, 2009. – № 51, ст. 757.
5. Каленюк І. С. Переваги міжнародного інноваційного співробітництва / І. С. Каленюк, Н. І. Холяк // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 7 (28). – Ч. 1. – Луцьк, 2010.
6. Кириленко С. Інноваційні процеси у навчальному закладі: шлях становлення Школи майбутнього / С. Кириленко // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 4. – С. 4-7.
7. Кривоус В. Б. Європейський освітній простір та інноваційний розвиток України / В. Б. Кривоус // Наука молода. – Тернопіль: Економічна думка. – 2009. – С. 11-17.
8. Мазур О. А. Технологічні парки. Світовий та український досвід / О. А. Мазур, В. С. Шовкалюк. – К.: Вид-во «Прок-бізнес», 2009. – 70 с.
9. Нагачевська Т. В. Сучасні тенденції міжнародного трансферу технологій та перспективи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
10. Онищенко В. О. Інноваційний розвиток національної вищої освіти в умовах інтеграції до європейського освітнього простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
11. Офіційний сайт технопарку ІЕЗ ім. Патона. Технологічні парки України: стан і проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tp.paton.kiev.ua>.
12. Парламентські слухання. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpo.rada.gov.ua>.
13. Раєвнева О. Розвиток інноваційної діяльності ВНЗ: формування сучасних фахівців на засадах державно-приватного партнерства / О. Раєвнева // Вищ. шк. – 2010. – № 12. – С. 37-49.
14. Сиченко В. В. Система та механізми управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні / В. В. Сиченко // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 34-40.
15. Старицька О. П. Важливість інноваційного розвитку вищої освіти при інтеграції в європейське освітнє співтовариство / О. П. Старицька // Інноваційна економіка. – 2012. – № 1 (27). – С. 29-33.
16. Статистичний щорічник України за 2010 рік: [стат. зб.]. – К.: Консультант, 2011. – С. 332.
17. Чудаєва І. Д. Наукові парки: суть, функції та перспективи створення / І. Д. Чудаєва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1 – С. 352-361.
18. Штефан Л. В. Інноваційні процеси як основа формування інноваційних вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.